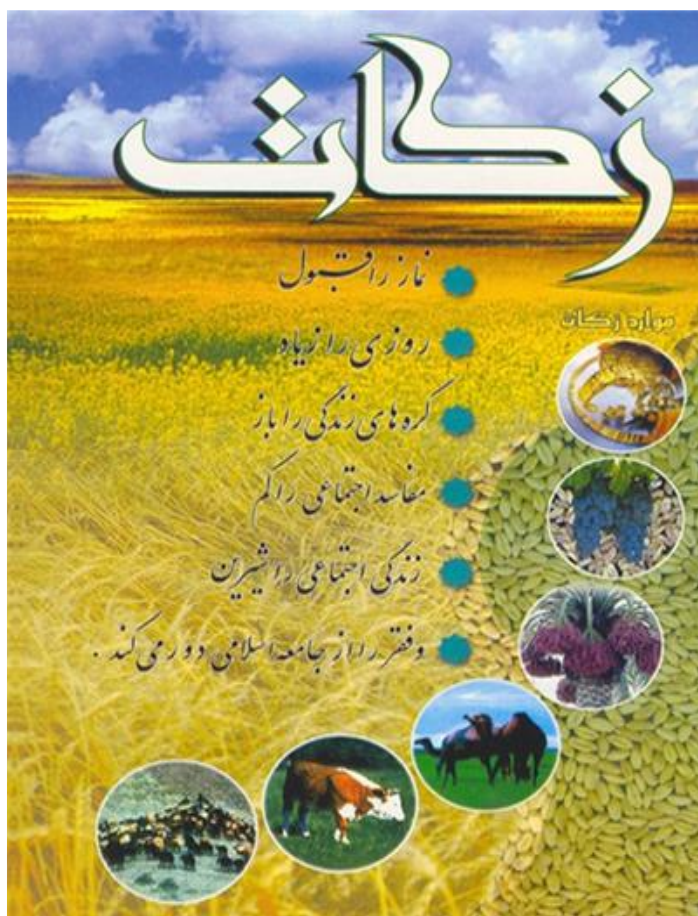

زکات در اسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

آیت الله عالمی در مراسم معارفه بیان کردند: باید از همه ظرفیت ها برای اجرای این واجب دینی استفاده کرد.

فهرست مطالب

۴-۳		مقدمه
۱۰-۵		اهمیت زکات
۱۹-۱۱		آثار پرداخت زکات
۲۷-۲۰		آثار نپرداختن زکات
۲۸		احکام زکات
۴۰-۲۹		موارد وجوب زکات
۴۶-۴۱		مصرف زکات
۴۸-۴۷		مسائل متفرقه

فضایل اخلاقی زکات

مقدمه

انسان برترین آفریده خدای مهربان است و برای رسیدن به کمال و سعادت در دنیا و آخرت، به برنامه ای کامل نیاز دارد که همه نیازهای مادی و معنوی، روحانی و جسمانی زندگی اش را مورد توجه قرار داده و دستورات و راهنمایی های لازم را به او بنماید.

دین اسلام نیز کامل ترین و برترین دین الهی است که برنامه ای کامل برای زندگی مادی و معنوی انسان ارایه نموده و در تمام امور، دستورات دقیق، و حکیمانه ای مطرح ساخته است، مثلاً:

درباره رابطه فرد با خدا، نماز و روزه را واجب نموده است.

در مورد وظیفه فرد نسبت به انسان های دیگر و چگونگی آن، امر به معروف و نهی از منکر را فریضه ای مهم شمرده است.

در زمینه حفظ اتحاد و اجتماع امت اسلام، فریضه عبادی - سیاسی حج را واجب فرموده و نماز جمعه و جماعت را برای تحکیم پیوند میان مؤمنین و ارتباط جمعی آنان با پروردگار تشریع کرده است.

در مورد چگونگی کسب و کار، احکام معاملات را توضیح داده و تجارت های حلال و حرام را مشخص کرده است.

در مورد درآمدهایی که انسان ها کسب می کنند، خمس و زکات را واجب نموده و حتی صحیح بودن نماز را مشروط به این دانسته که لباس فرد نمازگزار، از پولی نباشد که خمس آن داده نشده است.

بنابراین، با دقت در احکام و مسایل شرعی و برنامه های جامع دین اسلام، به این نکته مهم پی می بریم که دین اسلام، تنها یک قسمت از زندگی انسان یا یک جنبه از نیازهای او را مورد توجه قرار نداده، بلکه با عنایت به نیازهای مختلف آدمی در طول زندگی، احکام گسترده ای را برای او وضع کرده است.

بر همگان روشن است که عمل به این احکام و برنامه ها، علاوه بر اهمیت توجه و اطاعت بنده نسبت به دستورات خداوند، ثمرات و دستاوردهای مختلفی هم برای او در دنیا و آخرت دارد.

زکات نیز که یکی از فروع دین اسلام می باشد، احکام و مسایل فراوانی دارد که بر یکایک مسلمانان لازم است در احیا و اقامه احکام آن بکوشند. کسانی هم که حکم وجوب زکات به آنها تعلق می گیرد، باید احکام آن را درست و دقیق بیاموزند، چرا که اگر به احکام اقتصادی اسلام (به خصوص در مورد زکات و خمس) توجه کرده و بدان عمل کنیم، آثار مثبت آن ها به زودی در زندگی ما آشکار گشته و عواقب و نتایج ناشی از عدم اهتمام به این فریضه های اسلامی، از جامعه دینی ما دور خواهد شد.

در این نوشتار، پس از بیان اهمیت زکات در اسلام و برخی از آثار پرداخت زکات و عواقب عدم پرداخت آن، به احکامی چند از زکات اشاره می کنیم. زکات در لغت و قرآن، به معنای «طهارت، پاکیزگی، رشد و نمو» به کار رفته است. به نقل دانشمند بزرگ شیعه، شیخ محمدحسن نجفی (صاحب کتاب ارزشمند جواهرالکلام):

«زکات عبارت است از خارج کردن قسمتی از دارایی تا بقیه آن با برکات خداوند رشد کند (و زیاد شود) و درجات صاحبش را بالا برد و مال را از حرام و صاحب آن را از صفات ناپسند، پاک گرداند».[۱]

[۱]. جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۳؛ دارالکتب الاسلامیه، ایران.

اهمیت زکات

پیشوایان اسلام زکات را از ضروریات دین و منکر آن را کافر دانسته اند: روزی امام صادق - علیه السلام - آداب و نحوه اخذ زکات را که در نامه ۲۵ نهج البلاغه نیز آمده است، از قول حضرت علی - علیه السلام - نقل فرمود. سپس گریه کرد و فرمود:

به خدا سوگند! حرمت ها را شکستند و به کتاب خدا و سنت پیامبرش عمل نکردند. [۲]

امام رضا - علیه السلام - فرمود: خداوند به من نعمت هایی داده که دائماً نگران آن هستم تا حقوقی را که خداوند نسبت به آن ها بر من واجب کرده است پرداخت کنم. سؤال شد: شما نیز با آن مقام بزرگی که دارید، به خاطر تأخیر زکات از خدا می ترسید؟ فرمود: بله! [۳]

امام صادق - علیه السلام - فرمود: خداوند بر این امت چیزی را سخت تر از زکات واجب نکرده است و اکثر هلاکت امت ها به خاطر نپرداختن آن است. [۴]

[۲]. وافی، ج ۱۰، ص ۱۵۶.

[۳]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۲.

[۴]. وافی، ج ۱۰، ص ۳۳.

رسول خدا - صلی الله علیه و آله - سوگند یاد کرد که: جز مشرک کسی در مورد پرداخت زکات خیانت نمی کند. [۵] و نیز فرمود: یا علی، ده گروه از امت من کافر می شوند؛ یکی از آن ها کسانی اند که زکات نمی پردازند.

رسول خدا - صلی الله علیه و آله - در آخرین خطبه خود فرمود:
ای مردم! زکات اموال خود را بپردازید که هر کس زکات نپردازد، برای او نه نمازی است و نه حجبی و نه جهادی. [۶]

در روایات متعدد، زکات به عنوان یکی از پایه های دین اسلام شمرده شده است و فرموده اند: بنای دین اسلام بر پنج چیز استوار شده است: نماز، حج، زکات، روزه و ولایت.

از آیات قرآن نیز به دست می آید که زکات در تمام ادیان الهی وجود داشته؛ چنان که حضرت عیسی - علیه السلام - وقتی در گهواره به سخن آمد و فرمود:
«وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا» [۷]

خداوند مادامی که زنده هستم مرا به نماز و زکات سفارش کرده است.
حضرت موسی - علیه السلام - نیز خطاب به بنی اسرائیل می فرماید: «أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ» [۸]

[۵]. بحار، ج ۹۶، ص ۲۹

[۶]. مستدرک، ج ۱، ص ۵۰۷.

[۷]. سوره مریم، آیه ۳۱. [۸]. سوره بقره، آیه ۴۳.

نماز را به پا داشته و زکات بپردازید.

پیامبران دیگر نیز به این امر سفارش کرده اند:

و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما (مردم را) هدایت می کردند و انجام کارهای نیک و بر پا داشتن نماز و ادای زکات را به آن ها وحی کردیم.

[۹]

نکته مهم در این باره این است که نماز و زکات، دارای نقش مؤثر و ارتباطی محکم در شکل دادن به اجتماع پیشرفته اسلامی هستند و بی توجهی به هر یک از آن ها، به ایمان و اعتقادات افراد و محتوای اسلامی جامعه و سیر تکاملی آن، آسیب جدی وارد خواهد نمود.

به عنوان نمونه؛ یکی از ویژگی های مؤمنین حقیقی - که به رستگاری و سعادت می رسند - پرداخت زکات معرفی شده است:

«وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ» [۱۰] آیه ای دیگر، دریافت و پرداخت زکات و بر پا داشتن نماز را در زمره وظایف و ویژگی های مسئولین و مردم در حکومت دینی آورده است:

«الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ» [۱۱]

و بالاخره در آیه ای دیگر می فرماید:

[۹]. سوره انبیا، آیه ۷۳.

[۱۰]. سوره مؤمنون، آیه ۴. [۱۱]. سوره حج، آیه ۴۱.

«وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا» [۱۲]

به کسانی که نماز را به پا می دارند و زکات می دهند و ایمان به خدای بزرگ و قیامت دارند، پاداشی بزرگ عطا خواهیم نمود.

در کتاب های حدیثی، سخنان فراوانی از امامان معصوم - علیهم السلام - در بیان اهمیت زکات آمده است. هم چنین جالب است که بدانیم در روایات ما، برای هر چیز زکاتِ مخصوصی معرفی شده است، مثلاً:

زکات علم و دانش، نشر و یاد دادن آن به دیگران و تلاش برای عمل به آن است.

زکات زیبایی، حفظ عفت و آلوده نکردن خود به گناه است.

زکات سلامتی بدن، کوشش در عبادت پروردگار و روزه گرفتن است.

زکات قدرت، رعایت انصاف نسبت به دیگران است.

زکات توانگری و دارایی، نیکی به همسایگان و صلّه رحم است.

زکات شجاعت، جهاد در راه خدا است. [۱۳]

[۱۲]. سوره نساء آیه ۱۶۲.

[۱۳]. میزان الحکمه، باب زکات.

آثار پرداخت زکات

۱. درمان بخل

بخل عیبی است که عیوب دیگری را به دنبال خواهد آورد: بی اعتنایی به مردم، سنگدلی، عذرتراشی، دروغ پنداشتن ادعای فقر، از دست دادن دوستان خوب، گاوصندوقی برای وارثان، تنگ گیری نسبت به خود و بستگان، سوءظن به وعده های خداوند، تحقیر شخصیت خود در جامعه، اعتماد کردن بر مال خود به جای توکل بر خدا و... گوشه ای از آثار بخل است. از این روست که افرادی که به فکر خودسازی و اصلاح خویشان هستند، باید خود را از این عیب دور بدارند:

«وَمَنْ يُوقَ شَحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» [۱۴]

«و هر کس را از خوی بخل و حرص دنیا نگاه دارند آنان به حقیقت رستگاران عالمند.»

یکی از امامان معصوم را دیدند که از اول شب تا صبح، در حالی که مشغول طواف کعبه بود، تنها یک دعا می کرد و آن این بود: خدایا، مرا از بخل دور بدار. [۱۵]

[۱۴]. سوره حشر، آیه ۹، سوره تغابن، آیه ۱۶.

[۱۵]. نورالثقلین، ج ۵، ص ۳۴۶.

شاید مراد از آیه ۱۰۳ سوره توبه که به پیامبر اسلام - صلی الله علیه و آله - دستور می دهد: «خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ» [۱۶] «ای رسول ما تو از مؤمنان صدقات را دریافت دار تا بدان صدقات نفوس آنها را از (پلیدی و حب دنیا) پاک و پاکیزه سازی.»

زکات اموال مردم را بگیر و آنان را پاک کن؛ مراد پاک کردن مردم از مرض بخل و حب دنیا باشد.

امام صادق - علیه السلام - فرمود: «من ادى الزكوه... فقد وقى من الشح» [۱۷] هر کس زکات مال خود را بپردازد. قطعاً از بخل حفظ شده است.
بخل نادیدن بود اعواض را شاد دارد دید در خواص [۱۸] را [۱۹]

۲. زکات کلید برکت و زیاد شدن رزق

هر یک از کلمات «زکات» و «برکت» و واژه های مربوط به آن، ۳۲ بار در قرآن آمده است و این نشان آن است که زکات، مساوی برکت است. در قرآن می خوانیم:

[۱۶]. سوره توبه، آیه ۱۰۳.

[۱۷]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۸.

[۱۸]. خواص به معنای فرو رونده می باشد در قرآن به این معنا آمده «و کُنَّا نخوض مع الخائضين».

[۱۹]. مثنوی معنوی، دفتر دوم، بیت ۸۹۶.

«يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَاَ وَيُزْبِي الصَّدَقَاتِ» [۲۰] خداوند ربا را محو می کند، ولی صدقات را رشد می دهد.

در روایات زیادی می خوانیم.

«الزكوه تزيد في الرزق» [۲۱] زکات روزی انسان را زیاد می کند.

جوشش و افزونی زر در زکات عصمت از فحشا و منکر در صلات [۲۲]

۳. زکات بیمه کردن مال است

امام کاظم - علیه السلام - فرمود: «حصنوا اموالکم بالزکاه» [۲۳] اموال خود را از طریق زکات بیمه کنید.

[۲۰]. سوره بقره آیه ۲۷۶. [۲۱]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۲ و ۶۹.

[۲۲]. مثنوی معنوی. دفتر ششم، بیت ۳۵۷۷.

[۲۳]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۹.

امام صادق - علیه السلام - فرمود:

اگر حق خدا را بپردازید، من ضامن هستم که اموال شما در دریا و خشکی تلف نشود. [۱]

۴. پرداخت کننده زکات محبوب ترین فرد نزد خداوند

امام صادق - علیه السلام - فرمود:

محبوب ترین فرد نزد خداوند، سخاوتمندترین آنان است و سخاوتمندترین مردم کسی است که زکات مال خود را بدهد و از آنچه که خداوند بر مال او واجب نموده، در مورد مؤمنین بخل نکند. [۲]

پس سخا از چشم آمد نه ز دست دید دارد کار، جز بینانرست [۳]

۵. زکات وسیله تقرب به خداوند

امام صادق - علیه السلام - فرمود: «ان الزکاه جعلت مع الصلاه قرباناً لاهل الاسلام» [۴]

خداوند زکات را همراه با نماز، وسیله تقرب مسلمین به خود قرار داد.

[۱]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۰.

[۲]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۶۵.

[۳]. مثنوی معنوی دفتر دوم، بیت ۹۰۰.

[۴]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۳۳.

۶. راه رسیدن به رحمت های خاص الهی

در قرآن می خوانیم:

«وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ» [۵] رحمت پروردگار بر هر چیزی گسترده است، ولی دریافت قطعی آن، مخصوص کسانی است که اهل تقوا و ایمان و زکات باشند.

خداوند می فرماید:

«إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَ آمَنْتُمْ بِرُسُلِي» [۶] اگر شما نماز را به پا دارید و زکات را پرداخت کنید و به پیامبران من ایمان آورید، قطعاً من با شما هستم.

۷. وسیله باز شدن گره ها

قرآن می فرماید:

«فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَ اتَّقَى وَ صَدَقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى» [۷] هر کس بخششی نماید و پرهیزگار باشد و حقیقت را تصدیق نماید، ما کارهای مشکل او را آسان می کنیم.

[۵]. سوره اعراف، آیه ۱۵۶، سوره توبه، آیه ۷۱.

[۶]. سوره مائده، آیه ۱۲.

[۷]. سوره لیل، آیات ۷-۵.

۸. مایه فرو نشاندن غضب الهی و کفاره گناهان

حضرت علی - علیه السلام - می فرماید:

«اللّٰهُ فِي الزَّكَاةِ. فَانْهَاطُفِيءَ غَضَبِ رَبِّكُمْ» [۸] شما را به خدا، شما را به خدا

درباره زکات (دقت کنید)، که البته زکات غضب پروردگار را فرو می نشاند.

خداوند می فرماید: «إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَ

عَزَّزْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ» [۹]

من با شما هستم، اگر نماز را برپا دارید و زکات را بپردازید و به رسولان من

ایمان بیاورید و آنها را یاری کنید و به خدا قرض الحسنه بدهید (در راه او، به

نیازمندان کمک کنید)، گناهان شما را می پوشانم (می بخشم)

۹. ورود به باغ های الهی

«لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّزْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ

قَرْضًا حَسَنًا لَّأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ» [۱۰]

اگر نماز را برپا دارید و زکات را بپردازید و به رسولان من ایمان بیاورید، قطعاً

شما را در باغهایی از بهشت، که نهرها از زیر درختانش جاری است، وارد می

کنم.

[۸]. وسایل، ج ۶، ص ۱۰.

[۹]. سوره مائده، آیه ۱۲.

[۱۰]. سوره مائده، آیه ۱۲.

۱۰. سبب گشایش برای مردگان

شخصی به امام صادق - علیه السلام - گفت: برادرم از دنیا رفت در حالی که زکات زیادی به عهده اش بود. من آنها را پرداخت کردم. امام فرمود: با این عمل مشکل او برطرف می شود. [۱۱]

۱۱. سبب استجابت دعا

در روایتی می خوانیم: هر کس می خواهد دعای او مستجاب شود، لقمه خود را حلال کند و یکی از راه های حلال کردن لقمه، پرداخت حق خدا (خمس و زکات) است.

۱۲. شرط حلال شدن روزی

امام صادق - علیه السلام - فرمود:
«فَادُّوا إِلَى اللَّهِ حَقَّ مَا رَزَقَكُمْ يَطِيبُ اللَّهُ لَكُمْ بَقِيَّتَهُ» [۱۲] اگر حق آن چه را که خداوند رزق شما قرار داده پیردازید، باقیمانده آن برای شما طیب و حلال است.

۱۳. سبب قبولی نماز

پیامبر - صلی الله علیه و آله - فرمود:
رَزَّوْا أَمْوَالَكُمْ تَقْبَلُ صَلَاتَكُمْ [۱۳] زکات اموال خود را پیردازید تا نمازتان قبول شود.

[۱۱]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۲۲۳.

[۱۲]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۳. [۱۳]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۲۹.

۱۴. پس انداز مطمئن

خداوند در قرآن می فرماید: «وَ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ وَ مَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» [۱۴]

نماز را به پا دارید و زکات را بپردازید. آنچه از عمل خیر که برای خودتان از پیش فرستاده اید، نزد خداوند خواهید دید. به درستی که خداوند به آنچه انجام می دهید آگاه است.

و نیز می فرماید: «وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَأَنفُسِكُمْ» [۱۵] آنچه که انفاق کنید برای خود شماست.

و یا می فرماید: «وَ مَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفِّ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» [۱۶] و آنچه که انفاق می کنید به شما باز می گردد و به شما ظلم نمی شود.

چون زکات در حقیقت ذخیره قیامت انسان است، در حقیقت، مالی فانی با پرداخت زکات ابعادی جاودانه پیدا می کند. کامیابی های احتمالی و موقت و پر درد سر دنیا را می توان از طریق پرداخت زکات به کامیابی های قطعی و دائمی و بی دردسر تبدیل نمود.

گر بریزد برگ های این چنار برگ بی برگیش بخشد کردگار
گر نماند از جود در دست تو مال کی کند فضل الاهت پایمال؟
هر که کارد گردد انبارش تهی لیک اندر مزرعه باشد بهی [۱۷]

[۱۴]. سوره بقره، آیه ۱۱۰. [۱۵]. سوره بقره، آیه ۲۷۲. [۱۶]. همان.

[۱۷]. مثنوی معنوی، دفتر اول، بیت ۴۲-۲۲۳۷

۱۵. سبب زندگی شیرین

امام صادق (ع) فرمود: اگر مردم حقوق خود را ادا کنند، قطعاً در زندگی شرینی به سر خواهند برد. [۱۸]

۱۶. خواب راحت

به امام گفتند فلانی در خواب به مشکلات و ناگواری هایی بر می خورد؟! امام فرمود:

این به خاطر آن است که زکات خود را در راه صحیح مصرف نمی کند. [۱۹]

۱۷. نشانه بی نقص بودن و کمال اسلام و ایمان

- «تمام اسلامکم اداء الزکاه» [۲۰]

- «... سبعة من كن فيه فقد استكمل حقيقة الايمان... و ادى زكاة ماله...» [۲۱]

«... هفت چیز است که اگر در کسی باشند حقیقت ایمان در او کامل شده ... و پرداختن زکات مالش...»

- پیامبر اسلام - صلی الله علیه و آله - و حضرت علی - علیه السلام - فرمود:

علامت و نشانه مؤمنان و شیعیان ما سه چیز است: نماز، روزه، زکات. [۲۲]

[۱۸]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۷۰.

[۱۹]. همان، ص ۲۷۳. [۲۰]. کنز العمال، ج ۶، ص ۹۶.

[۲۱] جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۵. [۲۲]. همان، ص ۳۵.

۱۸- آیین پایدار

در سوره بینه، پس از آن که نام نماز و زکات را می برد می فرماید:

«وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ» [۲۳]

و به آنها دستوری داده نشده بود جز اینکه خدا را پرستند در حالی که دین خود را برای او خالص کنند (و از شرک به توحید باز گردند) و نماز را برپا دارند و زکات را بپردازند و این است آیین مستقیم و پایدار.

آثار نپرداختن زکات

۱. تلف شدن اموال

امام صادق - علیه السلام - فرمود:

«ما ضاع مال في برٍّ ولا بحرٍ الا بتضييع الزكاة» [۲۴]

هیچ مالی در خشکی یا دریا ضایع و تلف نمی شود، مگر به خاطر آن که زکات آن پرداخت نشده باشد.

آن حضرت در حدیث دیگری فرمودند:

«حصّنوا اموالکم بالزکوة و انا ضامن لكل ما يتوى في برٍّ او بحر بعد اداء حق الله فيه من التلف» [۲۵]

[۲۳]. سوره بینه، آیه ۵.

[۲۴]. کافی، ج ۳، ص ۵۰۵. [۲۵]. بحار، ج ۹۳، ص ۱۳۰..

اموال خود را از طریق پرداخت زکات بیمه کنید. اگر بعد از پرداختن زکات مالی تلف شد، من ضامن آن هستم.

از رسول گرامی اسلام نقل شده است که:

بندگان خدا هیچ شئی را به صبح نمی رسانند مگر اینکه دو فرشته فرود آمده و یکی می گوید: خدایا به انفاق کنندگان پاداش و بدل ده و دیگری می گوید: خدایا مال بخیلان را تلف کن. [۲۶]

گفت پیغمبر که دائم بهر پند دو فرشته خوش منادی می کنند.

کای خدایا منفقان را سیر دار هر درمشان را عوض ده صد هزار

ای خدایا ممسکان را در جهان تو مده الا زیان اندر زیان [۲۷]

۲. اتلاف دو برابر

در روایات می خوانیم:

«من منع حقا لله عز و جلّ انفق فی باطل مثليه» [۲۸] کسی که حق خدا را نپردازد و در راه حق مال خود را صرف نکند، دو برابر آن مقدار را در راه باطل صرف خواهد کرد.

[۲۶]. صحیح بخاری، ج ۱، ص ۲۶۴، احادیث معنوی، ص ۲۲. کافی، ج ۴، ص ۴۲ و وسائل الشیعه، ج ۳، دفتر دوم، بیت ۱-۳۸۰، مستدرک وسایل، ج ۱۵، ص ۲۶۱.

[۲۷]. مثنوی معنوی، دفتر دوم بیت ۱-۳۸۰.

[۲۸]. کافی. ج ۳، ص ۵۰۶.

۳. هزینه شدن اضطراری مال در راه اشرار

رسول خدا - صلی الله علیه و آله - فرمود:

«من منع ماله من الاختيار اختياراً صرف الله ماله في الاشرار اضطراراً» [۲۹] کسی که مال خود را اختیاراً از مصرف در راه خوبان باز دارد، خداوند مال او را در راه اشرار با اجبار صرف خواهد نمود.

۴. هزینه شدن مال در راه گناه

امام صادق - علیه السلام - فرمود: «و اعلم انه من لم ينفق في طاعة الله أبتلى بان ينفق في معصية الله و من لم يمش في حاجة ولي الله ابتلى بان يمشي في حاجة عدو الله» [۳۰]

آگاه باشید! کسی که مال خود را در راه اطاعت خداوند صرف نکند، به هزینه کردن آن در راه معصیت خداوند گرفتار می شود و هر کس در حل مشکلات ولی خدا گامی برندارد، خداوند او را به تلاش و حرکت در راه حل مشکلات دشمن خدا گرفتار می کند.

[۲۹]. بحار، ج ۹۶، ص ۱۳۰.

[۳۰]. وسائل، ج ۶، ص ۲۵.

۵. کمبود و قحطی

رسول خدا - صلی الله علیه و آله - فرمود: «لاتزال امتی بخیر ما تحابوا و اقاموا الصلوه و اتوا الزکاه فاذا لم يفعلوا ذلك ابتلوا بالقحط و السنین» [۳۱]
امت من مادامی که یکدیگر را دوست بدارند و اهل نماز و زکات باشند در خیر و سعادت به سر می برند، ولی اگر این گونه نباشند، گرفتار قحطی می شوند.

۶. محروم شدن از تولیت و تعمیر مراکز دینی

در سوره توبه می خوانیم که: تعمیر و آباد کردن مساجد تنها سزاوار کسانی است که به خدا و روز قیامت ایمان آورده و نماز را به پا دارند و زکات مال خود بدهند و از غیر خدا نترسند آنها امیدوار باشند که از هدایت یافتگان راه خدا هستند. [۳۲]

[۳۱]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۸.

[۳۲]. سوره توبه، آیه ۱۸

۷. بی برکتی

رسول خدا - صلی الله علیه و آله - فرمود: «اذا منعت الزکاه منعت الارض برکاتها» [۱]

هرگاه زکات پرداخت نشود، زمین برکات خود را از مردم باز می دارد.

ابر ناید از پی منع زکات و زنا افتد و با اندر جهات

و در حدیث دیگری می خوانیم:

اگر توانگران زکات مال خود را نپردازند، خداوند باران رحمت خود را از مردم

باز می دارد. [۲]

در حدیث دیگری از امام باقر - علیه السلام - می خوانیم:

اگر زکات پرداخت نشود، برکت از کشاورزی و میوه ها و معادن برداشته می

شود. [۳]

۸. گسترش فقر

«اذا منعت الزکاه ظهرت الحاجه» [۴] هرگاه مردم زکات ندهند، نیاز مردم آشکار

می گردد.

«اذا منعت الزکاه ساءت حال الفقير و الغنی» [۵]

هرگاه مردم زکات ندهند، حال فقرا و ثروتمندان بد می شود.

[۱]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۲. [۲]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۲. [۳].

کافی، ج ۲، ص ۳۷۴.

[۴]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۸. [۵]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۴۳

۹. مرگ چهارپایان

امام رضا - علیه السلام - فرمود: «اذا حبست الزكاه ماتت المواشي» [۶]
هرگاه زکات پرداخت نشود، چهارپایان می میرند.

۱۰. محروم شدن از رحمت

امام صادق - علیه السلام - فرمود: کسی که حق خداوند را از مالش نپردازد، سزاوار است خداوند رحمت خود را از او دریغ کند. [۷]

۱۱. اخراج از مسجد

امام باقر - علیه السلام - فرمود: روزی پیامبر اکرم - صلی الله علیه و آله - وارد مسجد شدند و با جمله «قم یا فلان، قم یا فلان، قم یا فلان»، پنج نفر را از مسجد اخراج کردند و فرمودند:

شما که زکات نمی دهید از مسجد بیرون بروید. [۸]

آری، نمازگزار واقعی بخیل نیست: «إِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مُنُوعاً إِلَّا الْمُصَلِّينَ» [۹]
«و چون مال و دولتی به او رو کند (بخل ورزد و) منع (احسان) نماید مگر نمازگزاران حقیقی.»

[۶]. وسائل الشیعه، ج ۹، ص ۳۱.

[۷]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۵۷. [۸]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۳۱. [۹].
سوره معارج، آیه ۲۲-۲۱.

۱۲. علامت نفاق

آیه ۶۷ سوره توبه که سیمای منافقان را بیان می کند، می فرماید: «الْمُنَافِقُونَ وَ الْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَ يَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ»

آنان همدیگر را به منکر دعوت و از معروف بازداشته و دست خود را از کمک به دیگران باز می دارند و (این گونه) خدا را فراموش می کنند. خداوند نیز با آنان چون فراموش شدگان رفتار می کند.

۱۳. قبول نشدن نماز و عبادات

در روایات می خوانیم: «إِيَّهَا النَّاسُ ادَّوْا زَكَاهُ أَمْوَالِكُمْ فَمَنْ لَا يَزَكِّي لَا صَلَوةَ لَهُ وَ مَنْ لَا صَلَوةَ لَهُ لَا دِينَ لَهُ وَ مَنْ لَا دِينَ لَهُ لَا حِجَّ وَ لَا جِهَادَ لَهُ» [۱۰]
قبولی تمام اعمال، وابسته به قبولی نماز است و قبولی نماز وابسته به پرداخت زکات.

امام رضا - علیه السلام - فرمود: خداوند نماز و زکات را همتا و مقرون یکدیگر قرار داده و نمازی بی زکات پذیرفته نیست. [۱۱]

[۱۰]. مستدرک، ج ۱، ص ۷۵.

[۱۱]. جامع الاحادیث، ج ۹، ص ۳۰ و ۳۳

حضرت موسی - علیه السلام - جوانی را دید که نماز با حالی می خواند، به خداوند گفت:

چه نماز زیبایی دارد! به او وحی شد که نماز او زیباست، ولی این جوان بخیل است و زکات نمی پردازد و تا زمانی که زکات ندهد، نمازش قبول نیست. [۱۲]

رسول خدا - صلی الله علیه و آله - فرمود: نماز کسی که زکات نمی پردازد، هم چون لباس کهنه ای درهم پیچیده و به صورت او پرتاب می شود. [۱۳]

۱۴. همردیف رباخواران

حضرت علی - علیه السلام - فرمود: «مانع الزکاه کآکل الربا» [۱۴]

کسی که زکات ندهد، همچون رباخوار است.

پرداخت نکردن زکات، نوعی سرقت است. در حدیث می خوانیم:

سه نوع سارق و دزد داریم: یکی از آنان کسی است که زکات نمی دهد. [۱۵]

۱۵. شرک، علت نپرداختن زکات

«ما خان الله احد شیئاً من زکاه ماله الا مشرک بالله» [۱۶]

نپرداختن زکات، خیانت و شرک به خداوند است.

[۱۲]. همان، ص ۳۰ و ۳۳.

[۱۳]. همان، ص ۳۳.

[۱۴]. همان، ص ۶۳.

[۱۵]. تهذیب ج ۱۰، ص ۱۵۳؛ وسائل، ج ۲۱، ص ۲۶۸.

[۱۶]. بحار، ج ۹۶، ص ۲۹؛ مستدرک، ج ۷، ص ۲۴.

احکام زکات

پیشگفتار

آن هنگام که آیه زکات بر پیام آور وحی صلی الله علیه و آله نازل شد، به منادی فرمان داد تا میان مسلمانان ندا برآورد:

«يَا أَيُّهَا الْمُسْلِمُونَ! زَكُّوا أَمْوَالَكُمْ تُقْبَلُ صَلَوَاتُكُمْ» (۱) «ای مسلمانان! زکات داراییهای خویش را بدهید تا نمازتان پذیره حق شود.»

این ندا، ندایی و حیانی بود بر ارزش و اهمیت زکات و همه آنچه مربوط به آن است در عرض زمین و در طول زمان.

آنچه ما در پی آورده ایم، احکام زکات طبق فتاوا و نظریات مرجع کم نظیر شیعه و بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خمینی قدس سره است تا ما نیز بتوانیم به ندای آن و حیانی مرد لبیکی گفته باشیم.

چون هدفمان آشنایی بیش تر با احکام زکات و دریافت کلی از آن بوده است و می خواسته ایم دراز دامن هم سخن نگفته باشیم، از یادکرد فتاوا و نظریات مراجع بزرگوار دیگر پرهیخته ایم.

از این رو هر مقلدی برای عمل به احکام زکات، نه فقط شایسته که بایسته است به فتاوا و نظریات مرجع تقلید خویش نیز مراجعه کند و سپس آنها را به کار گیرد.

موارد وجوب زکات

زکات بر نه چیز واجب است:

اول: گندم؛ دوم: جو؛ سوم: خرما؛ چهارم: کشمش؛ پنجم: طلا؛ ششم: نقره؛ هفتم: شتر؛ هشتم: گاو؛ نهم: گوسفند.

اگر کسی مالک یکی از این نه چیز باشد، با شرایطی که بعداً گفته می شود، باید مقداری را که معین شده به یکی از مصرفهایی که دستور داده اند برساند.

توضیح المسائل، مسئله ۱۸۵۳

تذکر: سئلت که دانه ای است به نرمی گندم و خاصیت جو دارد خمس ندارد، ولی عَلس که مثل گندم است و خوراک مردمان صنعا می باشد زکاتش بنا بر

احتیاط واجب باید داده شود. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۵۴

شرایط وجوب زکات

شرایط واجب شدن زکات بر دو نوعند:

الف) شرایط زکات دهندگان

کسانی که زکات بر آنان واجب است باید دارای شرایط زیر باشند:

۱. **بلوغ** : بنابر این، بر افراد نابالغ زکات واجب نیست، و در مواردی که گذشت یک سال در پرداخت زکات شرط است، بلوغ از آغاز سال معتبر است، و در غیر آن موارد، انسان باید قبل از زمان تعلق گرفتن زکات بالغ باشد. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۱۲، احدها

یادسپاری: اگر مالک گاو و گوسفند و شتر و طلا و نقره در بین سال بالغ شود،

زکات بر او واجب نیست. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۵۷

۲. **عقل** : پس زکات بر کسی که مجنون است واجب نیست، و در مواردی که گذشت سال در پرداخت زکات شرط است باید در تمام سال عاقل باشد؛ و در

غیر آن موارد، قبل از زمان تعلق زکات، داشتن عقل معتبر است. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۱۲، ثانیها

۳. **آزادی** : بنابر این، بر کسی که بنده دیگری است زکات واجب نیست؛ اگر چه مالک شدن «بنده» را قبول داشته باشیم. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۱۲، ثالثها

۴. **مالکیت** : پس بر مالی که بخشیده یا قرض داده شده، زکات واجب نیست، مگر بعد از پس گرفتن آنها.

همچنین در مالی که وصیت شده، زکات واجب نیست؛ مگر بعد از فوت وصیت کننده و قبول وصیت از سوی وصیت شونده؛ زیرا قبول وصیت در تحقق ملک برای شخصی که برایش وصیت شده بنا بر اقوا معتبر است.

تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۱۲، رابعها

۵. **امکان تصرف کامل در مال** : بنابر این در مال وقفی - اگر چه وقف خاص باشد - و اموال رهنی و مالی که به سرقت رفته، یا در زمین پنهان است و جای آن فراموش شده، یا گم شده است و همچنین مالی که در دریا افتاده و یا از غایبی به ارث رسیده و هنوز به دست وی یا وکیلش نرسیده و یا در مال قرضی، اگر چه امکان دریافت آن از بدهکار باشد، زکات واجب نیست.

تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۳۱۳، خامسها

زکات در صورتی واجب می شود که مال به مقدار نصاب که بعدا گفته می شود برسد و مالک آن بالغ و عاقل و آزاد باشد و بتواند در آن مال تصرف کند.

توضیح المسائل، مسئله ۱۸۵۵

یادسپاری: در مواردی که گذشت سال در پرداخت زکات شرط است باید امکان تصرف کامل در تمام دوازده ماه باشد.

بنابر این، اگر امکان تصرف کامل در بین سال پیدا شود و سپس [بعد از مدتی] از بین برود، آن سال به حساب نمی آید و احتیاج به سال جدید دارد. در آن مواردی که گذشتن سال معتبر نیست، امکان تصرف کامل در زمان تعلق زکات محل تأمل و اشکال است، اگر چه اقوا آن است که آن را معتبر بدانیم. تحریرالوسیله ج ۱، ص ۳۱۳، م ۳

ب) شرایط موارد زکات

اول: شرایط زکات غلات

برای زکات غلات (گندم، جو، خرما و کشمش) دو شرط وجود دارد:

۱. مالک بودن زراعت - اگر از زراعت است - یا انتقال زراعت یا محصول (با درخت یا بدون آن) در ملک شخص، قبل از تعلق زکات. تحریرالوسیله، ج ۱، ص ۳۲۶، الامر الثاني

۲. رسیدن به مقدار نصاب. زکات گندم و جو و خرما و کشمش وقتی واجب می شود که به مقدار نصاب برسند و نصاب آنها ۲۸۸ من تبریز و ۴۵ مثقال کم است که ۸۴۷/۲۰۷ کیلو گرم میشود. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۶۴

یادسپاری: زکات گندم و جو وقتی واجب می شود که به آنها گندم و جو گفته شود. و زکات کشمش بنابر احتیاط وقتی واجب می شود که غوره است و موقعی هم که خرما قدری خشک شد که به آن تمر می گویند زکات آن واجب

می شود، ولی وقت دادن زکات در گندم و جو موقع خرمن شدن و جدا کردن کاه آنها و در خرما و کشمش موقعی است که خشک شده باشند. توضیح

المسائل، مسئله ۱۸۵۸

دوم: شرایط زکات طلا و نقره

برای زکات طلا و نقره سه شرط وجود دارد:

۱. مسکوک بودن. زکات طلا و نقره در صورتی واجب می شود که آن را سکه زده باشند و معامله با آن رواج داشته باشد، و اگر سکه آن از بین هم رفته باشد، باید زکات آن را بدهند. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۹۹
یادسپاری: طلا و نقره سکه داری که زنهار برای زینت به کار می برند، زکات ندارد.

توضیح المسائل، مسئله ۱۹۰۰

۲. گذشت سال. بعد از آنکه انسان دوازده ماه مالک طلا و نقره بود باید زکات آن را بدهد، ولی از اول ماه دوازدهم نمی تواند طوری در مال تصرف کند که مال از بین برود و اگر تصرف کند ضامن است، و چنانچه در ماه دوازدهم بدون اختیار او بعضی از شرطهای زکات از بین برود زکات بر او واجب نیست. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۵۶

۳. رسیدن به مقدار نصاب. زکات طلا و نقره وقتی واجب می شود که به مقدار نصاب برسند.

نصاب طلا

طلا دو نصاب دارد: نصاب اول آن بیست مثقال شرعی است که هر مثقال آن ۱۸ نخود است.

پس وقتی طلا به بیست مثقال شرعی که پانزده مثقال معمولی است برسد، اگر شرایط دیگر را هم که گفته شده داشته باشد، انسان باید چهل یک آن را که نه نخود می شود از بابت زکات بدهد و اگر به این مقدار نرسد زکات آن واجب نیست.

نصاب دوم آن چهار مثقال شرعی است که سه مثقال معمولی می شود؛ یعنی اگر سه مثقال به پانزده مثقال اضافه شود؛ باید زکات تمام ۱۸ مثقال را از قرار چهل یک بدهد و زیادی آن زکات ندارد. همچنین است هر چه بالا رود؛ یعنی اگر سه مثقال اضافه شود، باید زکات تمام آنها را بدهد و اگر کم تر اضافه شود مقداری که اضافه شده زکات ندارد. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۹۶

نصاب نقره

نقره دو نصاب دارد: نصاب اول آن ۱۰۵ مثقال معمولی است که اگر نقره به ۱۰۵ مثقال برسد و شرایط دیگر را هم که گفته شد داشته باشد، انسان باید چهل یک آن را که ۲ مثقال و ۱۵ نخود است از بابت زکات بدهد و اگر به این مقدار نرسد زکات آن واجب نیست.

نصاب دوم آن ۲۱ مثقال است؛ یعنی اگر ۲۱ مثقال به ۱۰۵ مثقال اضافه شود، باید زکات تمام ۱۲۶ مثقال را به طوری که گفته شد بدهد. و اگر کمتر از ۲۱

مثقال اضافه شود، فقط باید زکات ۱۰۵ مثقال آن را بدهد و زیادی آن زکات ندارد. همچنین است هر چه بالا رود؛ یعنی اگر ۲۱ مثقال اضافه شود، باید زکات تمام آنها را بدهد، و اگر کم تر اضافه شود مقداری که اضافه شده و کم تر از ۲۱ مثقال است زکات ندارد.

بنابر این اگر انسان چهل یک هر چه طلا و نقره دارد را بدهد، زکاتی را که بر او واجب بوده داده و گاهی هم بیش تر از مقدار واجب داده است؛ مثلاً کسی که ۱۱۰ مثقال نقره دارد، اگر چهل یک آن را بدهد، زکات ۱۰۵ مثقال آن را که واجب بوده داده و مقداری هم برای ۵ مثقال آن داده که واجب نبوده است. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۹۷

زکات سکه طلا

۱. آیا زکات به سکه های طلایی که به عنوان هدیه به شخصی داده اند تعلق می گیرد و در صورت تعلق گرفتن به چه کسی باید داد، مثلاً می شود به حساب جبهه جنگ یا دولت واریز کرد؟ آیا زکات سالهای گذشته را نیز باید داد یا نه؟ باسمه تعالی - اگر شرایط وجوب زکات در آن جمع باشد و به حد نصاب برسد زکات دارد. و تا نصاب باقی است، برای هر سال جداگانه زکات دارد و صرف آن برای جبهه مانع ندارد. استفتائات، ج ۱، ص ۳۴۰، س ۳

۲. جوانی هستم که به واسطه بیماری مادر زادی قادر به حرکت نمی باشم و با برادرها و خواهر و مادرم زندگی می کنم. در حدود یک سال است که پول خود را سکه طلا خریده تا وقت گران شدن طلا، آن را بفروشم و از این طریق

کاری کرده باشم. شنیده ام این عمل طبق شرع اسلام نبوده و داشتن طلا برای مرد صحیح نیست، لطفاً مرا راهنمایی فرمایید.

باسمه تعالی - اشکال ندارد، ولی اگر یک سال طلای سکه دار باقی بماند و به حد نصاب باشد علاوه بر خمس در آمد، زکات هم واجب است به شرط آنکه پس از ادای خمس واجب، نصاب باقی باشد. استفتائات، ج ۱، ص ۳۴۱، س ۴

سوم: شرایط زکات دام

برای زکات دام (شتر و گاو و گوسفند) چهار شرط وجود دارد:

۱. گذشت سال

بعد از آن که انسان دوازده ماه مالک گاو و گوسفند و شتر... بود باید زکات آن را بدهد. ولی از اول ماه دوازدهم نمی تواند طوری در مال تصرف کند که مال از بین برود و اگر تصرف کند ضامن است. و چنانچه در ماه دوازدهم بدون اختیار او، بعضی از شرطهای زکات از بین برود زکات بر او واجب نیست. توضیح المسائل، مسئله ۱۸۵۶

۲. چریدن

یعنی آن که دام در تمام سال از علف بیابان بچرد؛ پس اگر تمام سال یا مقداری از آن را از علف چیده شده، یا از زراعتی که ملک مالک یا ملک کس دیگر است بچرد زکات ندارد.

ولی اگر در تمام سال یک روز یا دو روز از علف مالک بخورد، بنابر احتیاط زکات آن واجب می باشد. با استفاده از: توضیح المسائل، مسئله ۱۹۰۸

۳. بی کار بودن حیوان

یعنی آن که حیوان در تمام سال بی کار باشد و اگر در تمام سال یکی دو روز کار کرده باشد، زکات آن واجب است. با استفاده از: توضیح المسائل، مسئله

۱۹۰۸

۴. رسیدن به مقدار نصاب

زکات شتر و گاو و گوسفند وقتی واجب می شود که تعداد آنها به حد نصاب برسند که در زیر به آنها اشاره می کنیم.

نصاب شتر

شتر دوازده نصاب دارد:

اول. پنج شتر و زکات آن یک گوسفند است و تا شماره شتر به این مقدار نرسد زکات ندارد؛

دوم. ده شتر و زکات آن دو گوسفند است؛

سوم. پانزده شتر و زکات آن سه گوسفند است؛

چهارم. بیست شتر و زکات آن چهار گوسفند است؛

پنجم. بیست و پنج شتر و زکات آن پنج گوسفند است؛

ششم. بیست و شش شتر و زکات آن یک شتر است که داخل سال دوم شده باشد؛

هفتم. سی و شش شتر و زکات آن یک شتر است که داخل سال سوم شده باشد؛

هشتم. چهل و شش شتر و زکات آن یک شتر است که داخل سال چهارم شده باشد؛

نهم: شصت و یک شتر و زکات آن یک شتر است که داخل سال پنجم شده باشد؛

دهم: هفتاد و شش شتر و زکات آن دو شتر است که داخل سال سوم شده باشد؛ یازدهم: نود و یک شتر و زکات آن دو شتر است که داخل سال چهارم شده باشد؛

دوازدهم: صد و بیست و یک شتر و بالاتر از آن است که باید یا چهل تا چهل تا حساب کند و برای هر چهل تا یک شتر بدهد که داخل سال سوم شده باشد، یا پنجاه تا پنجاه تا حساب کند و برای هر پنجاه تا یک شتر بدهد که داخل سال چهارم شده باشد و یا با چهل و پنجاه حساب کند ولی در هر صورت باید طوری حساب کند که چیزی باقی نماند؛ یا اگر چیزی باقی می ماند، از نه تا بیش تر نباشد؛ مثلاً اگر ۱۴۰ شتر دارد، باید برای صد تا، دو شتر که داخل سال چهارم شده و برای چهل تا، یک شتر ماده ای که داخل سال سوم شده باشد، بدهد.

یادسپاری: زکات مابین دو نصاب واجب نیست؛ پس اگر شماره شترهایی که دارد از نصاب اول که پنج است بگذرد، تا به نصاب دوم که ده تا است نرسیده فقط باید زکات پنج تای آن را بدهد، و همچنین است در نصابهای بعد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۱۱

اگر انسان برای شتر و گاو و گوسفند خود چراگاهی را که کسی نکاشته بخرد، یا اجاره کند، یا برای چراندن در آن باج بدهد، باید زکات را بدهد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۰۹

نصاب گاو

گاو دو نصاب دارد: نصاب اول آن، سی تا است که وقتی شماره گاو به سی رسید، اگر شرایطی را که گفته شد داشته باشد، انسان باید یک گوساله که داخل سال دوم شده را از بابت زکات بدهد.

نصاب دوم آن چهل است و زکات آن یک گوساله ماده است که داخل سال سوم شده باشد.

زکات مابین سی و چهل واجب نیست؛ مثلاً کسی که سی و نه گاو دارد فقط باید زکات سی تای آنها را بدهد.

نیز اگر از چهل گاو زیاده داشته باشد تا به شصت نرسیده، فقط باید زکات چهل تای آن را بدهد. و بعد از آنکه به شصت رسید، چون دو برابر نصاب اول را دارد، باید دو گوساله که داخل سال دوم شده باشد بدهد.

همچنین هر چه بالا رود، باید آن را به دستوری که گفته شد بدهد؛ ولی باید طوری حساب کند که چیزی باقی نماند، یا اگر چیزی باقی می ماند از نه تا بیش تر نباشد؛ مثلاً اگر هفتاد گاو دارد باید به حساب سی و چهل حساب کند و برای سی تای آن زکات سی تا و برای چهل تای آن زکات چهل تا را بدهد؛ چون اگر به حساب سی تا حساب کند ده تا زکات نداده می ماند. توضیح المسائل،

مسئله ۱۹۱۲

نصاب گوسفند

گوسفند پنج نصاب دارد:

اول: چهل و زکات آن یک گوسفند است و تا گوسفند به چهل نرسد زکات ندارد؛

دوم: صد و بیست و یک و زکات آن دو گوسفند است؛

سوم: دویست و یک و زکات آن سه گوسفند است؛

چهارم: سیصد و یک و زکات آن بنابر احتیاط واجب چهار گوسفند است؛

پنجم: چهارصد و بالاتر که باید آنها را صد تا صد تا حساب کند و برای هر صد تا یک گوسفند بدهد.

لازم نیست زکات را از خود گوسفندها بدهد، بلکه اگر گوسفند دیگری بدهد، یا مطابق قیمت گوسفند پول بدهد کافی است. ولی اگر بخواهد جنس دیگر بدهد، در صورتی بی اشکال است که برای فقرا بهتر باشد؛ اگر چه لازم نیست.

توضیح المسائل، مسئله ۱۹۱۳

یادسپاری: زکات مابین دو نصاب واجب نیست؛ پس اگر شماره گوسفندهای کسی از نصاب اول که چهل است بیش تر باشد تا به نصاب دوم که صد و بیست و یک است نرسیده، فقط باید زکات چهل تای آن را بدهد و زیادی آن زکات ندارد و همچنین است در نصابهای بعد. توضیح المسائل، مسئله ۱۹۱۴

مصرف زکات

انسان می تواند زکات را در هشت مورد مصرف کند:

اول: فقیر. و آن کسی است که مخارج سال خود و عیالاتش را ندارد، و کسی که صنعت یا ملک یا سرمایه ای دارد که می تواند مخارج سال خود را بگذراند فقیر نیست.

دوم: مسکین. و آن کسی است که از فقیر سخت تر می گذراند.

سوم: کسی که از طرف امام علیه السلام یا نایب امام مأمور است که زکات را جمع و نگهداری نماید و به حساب آن رسیدگی کند و آن را به امام علیه السلام یا نایب امام یا فقرا برساند.

چهارم: کافرهایی که اگر زکات به آنان بدهند به دین اسلام مایل می شوند، یا در جنگ به مسلمانان کمک می کنند.

پنجم: خریداری بنده ها و آزاد کردن آنان.

ششم: بدهکاری که نمی تواند قرض خود را بدهد.

هفتم: سبیل الله. یعنی کاری که مانند ساختن مسجد منفعت عمومی دینی دارد، یا مثل ساختن پل و اصلاح راه که نفعش به عموم مسلمانان می رسد و آنچه برای اسلام نفع داشته باشد.

هشتم: ابن السبیل. یعنی مسافری که در سفر درمانده شده است. توضیح المسائل،

م ۱۹۲۵

توضیحات

۱. احتیاط واجب آن است که فقیر و مسکین بیش تر از مخارج سال خود و عیالاتش را از زکات نگیرد؛ و اگر مقداری پول یا جنس دارد، فقط به اندازه

کسری مخارج یک سالش زکات بگیرد. توضیح المسائل، م ۱۹۲۶

۲. صنعتگر یا مالک یا تاجری که درآمد او از مخارج سالش کم تر است، می تواند برای کسری مخارجش زکات بگیرد؛ و لازم نیست ابزار کار یا ملک یا

سرمایه خود را به مصرف مخارج برساند. توضیح المسائل، م ۱۹۲۸

۳. چیزی را که انسان بابت زکات به فقیر می دهد لازم نیست به او بگوید که زکات است. بلکه اگر فقیر خجالت بکشد، مستحب است به طوری که دروغ نشود به اسم پیشکش بدهد؛ ولی باید قصد زکات نماید. توضیح المسائل، م

۱۹۳۵

۴. کسی که بدهکار است و نمی تواند بدهی خود را بدهد، اگر چه مخارج سال خود را داشته باشد، می تواند برای دادن قرض خود زکات بگیرد. ولی باید مالی را که قرض کرده در معصیت خرج نکرده باشد، یا اگر در معصیت خرج کرده، از آن معصیت توبه کرده باشد؛ که در این صورت از سهم فقرا می شود به او

داد. توضیح المسائل، م ۱۹۳۷

۵. مسافری که خرجی او تمام شده، یا مرکبش از کار افتاده، چنانچه سفر او سفر معصیت نباشد و نتواند با قرض کردن یا فروختن چیزی خود را به مقصد برساند، اگر چه در وطن خود فقیر نباشد می تواند زکات بگیرد.

ولی اگر بتواند در جای دیگر با قرض کردن یا فروختن چیزی مخارج سفر خود را فراهم کند، فقط به مقداری که به آنجا برسد می تواند زکات بگیرد. توضیح المسائل، م ۱۹۴۰

مصرف زکات به وسیله خود انسان

آیا شخص مُکَلَّف می تواند خودش حساب خمس و زکاتش را بکند و طبق مصارفی که در رساله ذکر شده است به مصرف برساند؟
باسمه تعالی - در زکات مانع ندارد، ولی در خمس باید اجازه بگیرد. استفتاء شرایط مستحقان زکات

مستحقان یا گیرندگان زکات باید واجد شرایط زیر باشند:

اول: کسی که زکات می گیرد باید شیعه دوازده امامی باشد و اگر از راه شرعی شیعه بودن کسی ثابت شود و به او زکات بدهد و زکات تلف شود بعد معلوم شود شیعه نبوده لازم نیست دوباره زکات بدهد. توضیح المسائل، م ۱۹۴۲
دوم: به کسی که معصیت کبیره را آشکارا به جا می آورد، احتیاط واجب آن است که زکات ندهند. توضیح المسائل، م ۱۹۴۶

سوم: انسان نمی تواند مخارج کسانی را که مثل اولاد خرجشان بر او واجب است از زکات بدهد، ولی دیگران می توانند به آنان زکات بدهند. توضیح المسائل، م ۱۹۴۸

چهارم: سید نمی تواند از غیر سید زکات بگیرد، ولی اگر خمس و سایر وجوهات کفایت مخارج او را نکند و از گرفتن زکات ناچار باشد، می تواند از

غیر سید زکات بگیرد. ولی احتیاط واجب آن است که اگر ممکن باشد فقط به مقداری که برای مخارج روزانه اش ناچار است، بگیرد. توضیح المسائل، م

۱۹۵۵

یادآوری

۱. به فقیری که گدایی می کند می شود زکات داد، ولی به کسی که زکات را

در معصیت مصرف می کند، نمی شود زکات داد. توضیح المسائل، م ۱۹۴۵

۲. اگر انسان زکات را به پسرش بدهد که خرج زن و نوکر و کلفت خود نماید،

اشکال ندارد. توضیح المسائل، م ۱۹۴۹

۳. به کسی که بدهکار است و نمی تواند بدهی خود را بدهد، اگر چه مخارج او بر انسان واجب باشد می شود زکات داد.

ولی اگر زن برای خرجی خودش قرض کرده باشد شوهر نمی تواند بدهی او را

از زکات بدهد، بلکه اگر کس دیگری هم که مخارج او بر انسان واجب است

برای خرجی خود قرض کند احتیاط واجب آن است که بدهی او را از زکات

ندهد. توضیح المسائل، م ۱۹۴۷

۴. اگر پسر به کتابهای علمی دینی احتیاج داشته باشد، پدر می تواند برای

خریدن آنها به او زکات بدهد. توضیح المسائل، م ۱۹۵۰

۵. پدر می تواند به پسرش زکات بدهد که برای خود زن بگیرد؛ پسر هم می

تواند برای آنکه پدرش زند بگیرد زکات خود را به او بدهد. توضیح المسائل، م

۱۹۵۱

۶. به کسی که معلوم نیست سید است یا نه، می شود زکات داد. توضیح المسائل، م ۱۹۵۶

زمان پرداخت زکات

۱. موقعی که گندم و جو را از کاه جدا می کنند و موقع خشک شدن خرما و انگور، انسان باید زکات آنها را به فقیر بدهد؛ یا از مال خود جدا کند.

زکات طلا و نقره و گاو و گوسفند و شتر را بعد از تمام شدن ماه دوازدهم باید به فقیر بدهد، یا از مال خود جدا نماید. ولی بعد از جدا کردن اگر منتظر فقیر معینی باشد، یا بخواهد به فقیری بدهد که از جهتی برتری دارد می تواند زکات را به انتظار او و لو تا چند ماه نگه دارد. توضیح المسائل، م ۱۹۶۱

۲. بعد از جدا کردن زکات لازم نیست فوراً آن را به مستحق بدهد، ولی اگر به کسی که می شود زکات داد دسترسی دارد احتیاط مستحب آن است که دادن زکات را تأخیر نیندازد. توضیح المسائل، م ۱۹۶۲

۳. کسی که می تواند زکات را به مستحق برساند، اگر ندهد و به واسطه کوتاهی او از بین برود، باید عوض آن را بدهد. توضیح المسائل، م ۱۹۶۳

۴. کسی که می تواند زکات را به مستحق برساند، اگر زکات را ندهد و بدون آنکه در نگهداری آن کوتاهی کند از بین برود، چنانچه دادن زکات را به قدری تأخیر انداخته که نمی گویند فوراً داده است، باید عوض آن را بدهد و اگر به این مقدار تأخیر نینداخته، مثلاً دو سه ساعت تأخیر انداخته و در همان دو سه ساعت تلف شده، در صورتی که مستحق حاضر نبوده چیزی بر او واجب نیست

و اگر مستحق حاضر بوده، بنا بر احتیاط واجب باید عوض آن را بدهد. توضیح المسائل، م ۱۹۶۴

مسائل متفرقه

۱. اگر زکات را از خود مال کنار بگذارد، می تواند در بقیه آن تصرف کند. و اگر از مال دیگرش کنار بگذارد، می تواند در تمام مال تصرف نماید. توضیح المسائل، م ۱۹۶۵

۲. انسان نمی تواند زکات را که کنار گذاشته برای خود بردارد و چیز دیگری به جای آن بگذارد. توضیح المسائل، م ۱۹۶۶

۳. اگر از زکاتی که کنار گذاشته منفعتی ببرد، مثلاً گوسفندی که برای زکات گذاشته بره بیاورد، مال فقیر است. توضیح المسائل، م ۱۹۶۷

۴. اجرت وزن کردن و پیمانه نمودن گندم و جو و کشمش و خرمایی که برای زکات می دهد با خود اوست. توضیح المسائل، م ۱۹۷۷

۵. اگر شک کند زکاتی را که بر او واجب بوده داده یا نه؛ باید زکات را بدهد، هر چند شک او برای زکات سالهای پیش باشد. توضیح المسائل، م ۱۹۸۰

۶. انسان می تواند از زکات، قرآن یا کتاب دینی یا کتاب دعا بخرد و وقف نماید، اگر چه بر اولاد خود و بر کسانی وقف کند که خرج آنان بر او واجب است و نیز می تواند تولیت وقف را برای خود یا اولاد خود قرار دهد. توضیح المسائل، م ۱۹۸۲

۷. کسی که مشغول تحصیل علم است و اگر تحصیل نکند می تواند برای معاش خود کسب کند؛ چنانچه تحصیل آن علم، واجب یا مستحب باشد می شود به او

زکات داد. و اگر تحصیل آن علم واجب یا مستحب نباشد، زکات دادن به او اشکال دارد. توضیح المسائل، م ۱۹۹۰

نکته اخلاقی: بهتر است زکات را آشکار و صدقه مستحبی را مخفی بدهند. توضیح المسائل، م ۱۹۷۴

نیت زکات

انسان باید زکات را به قصد قربت؛ یعنی برای انجام فرمان خداوند عالم بدهد و در نیت معین کند که آنچه را می دهد زکات مال است، یا زکات فطره؛ ولی اگر مثلاً زکات گندم و جو بر او واجب باشد، لازم نیست معین کند چیزی را که می دهد زکات گندم است یا زکات جو. توضیح المسائل، م ۱۹۵۷

گرفتن وکیل برای پرداخت زکات

اگر کسی را وکیل کند که زکات مال او را بدهد، چنانچه وکیل وقتی که زکات را به فقیر می دهد، از طرف مالک نیت زکات کند کافی است. توضیح المسائل، م ۱۹۵۹

پولی را که برای وجوه شرعیه جدا و تعیین شده جای دیگر می توان آن را مصرف نمود یا با پول دیگری عوض کرد؟

باسمه تعالی - مانع ندارد و به جدا کردن تعیین نمی شود، مگر در زکات که با جدا کردن متعین می شود و نباید در آن تصرف کرد. استفتائات، ج ۱، ص

۳۴۴، س ۱۶

۱ - وسائل الشیعه، ج ۶، ص ۳.

تهیه و تنظیم
حوزه نمایندگی ولی فقیه در سازمان جهاد کشاورزی استان زنجان
(تیرماه ۱۳۹۱)

